

Фінанси

УДК 657.6:657.3:339

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17405714>

Теоретико-методологічні та методичні засади державного фінансового контролю й визначення адаптивних напрямів удосконалення його механізмів

Василюк Марія Михайлівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7372-4382>

Гайдучок Тетяна Станіславівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0190-3872>

Прийнято: 07.09.2025 | Опубліковано: 21.09.2025

Анотація: Державний фінансовий контроль відіграє ключову роль у системі управління публічними фінансами, оскільки саме він гарантує ефективне, правомірне та цільове використання бюджетних коштів. **Метою статті** є дослідження теоретико-методологічних та методичних засад державного фінансового контролю як ключового інструменту забезпечення

ефективного управління публічними фінансами. **Методи** дослідження включають загальні наукові методи абстрагування, аналізу та синтезу. З метою досягнення дослідницьких завдань у роботі застосовано діалектичний метод наукового пізнання. Абстрактно-логічний метод теоретичних та фактичних узагальнень використано для формулювання висновків та пропозицій. Інформаційною базою дослідження стали наукові праці українських вчених за розглянутою темою, результати власних досліджень авторів тощо. **Результатами дослідження** ідентифіковано адаптацію ключових принципів державного фінансового контролю у фокусах – традиційному (у мирний час) та адаптованому (в умовах воєнного стану). Проаналізовано еволюцію концептуальних підходів до організації фінансового контролю у розрізі вітчизняного та зарубіжного досвіду. Особливу увагу приділено виявленню сучасних викликів, що зумовлюють необхідність адаптації механізмів контролю до змін у фінансовому середовищі, цифровізації та посилення прозорості. Запропоновано адаптивні напрями удосконалення механізмів державного фінансового контролю, зокрема через інтеграцію ризик-орієнтованого підходу, використання інноваційних технологій, підвищення інституційної спроможності контролюючих органів. **Висновки.** У період воєнних дій державний фінансовий контроль має трансформуватися у гнучкий, аналітично обґрунтований і превентивний інструмент, здатний оперативно реагувати на зміни середовища та забезпечувати раціональне використання кожної бюджетної одиниці задля оборони країни та її післявоєнного відновлення. Реформування інституційної бази, підвищення кваліфікації фахівців та залучення громадськості до контрольних процесів закладають основу для побудови ефективної, адаптивної та сучасної системи фінансового нагляду. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити цільове використання бюджетних ресурсів, мінімізувати ризики фінансових порушень і підтримувати стабільний розвиток держави.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, економічна безпека держави, теорія і методологія контролю, бюджетні кошти, державні ресурси, методичні засади контролю, контролюючі органи, воєнний стан.

Theoretical, methodological and methodological principles of state financial control and determination of adaptive directions for improving its mechanisms

Vasylyuk Mariya

Doctor of Economic Sciences,
Professor of the Department of Accounting and Taxation
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-7372-4382>

Haiduchok Tetyana

Candidate of Economic Sciences,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting,
Taxation and Audit
Polissia National University
Zhytomyr, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0190-3872>

Abstract: State financial control plays a key role in the public finance management system, as it guarantees the effective, lawful and targeted use of budget funds. The purpose of the article is to study the theoretical, methodological and methodological foundations of state financial control as a key tool for ensuring effective management of public finances. The research methods include general scientific methods of abstraction, analysis and synthesis. In order to achieve the research objectives, the work uses the dialectical method of scientific cognition. The

abstract-logical method of theoretical and factual generalizations was used to formulate conclusions and proposals. The information base of the study was the scientific works of Ukrainian scientists on the topic under consideration, the results of the authors' own research, etc. The results of the study identified the adaptation of key principles of state financial control in the foci - traditional (in peacetime) and adapted (in martial law). The evolution of conceptual approaches to the organization of financial control is analyzed in terms of domestic and foreign experience. Particular attention is given to identifying current challenges that necessitate the adaptation of control mechanisms to changes in the financial environment, digitalization, and the enhancement of transparency. Adaptive directions for improving the mechanisms of state financial control are proposed, including the integration of a risk-oriented approach, the use of innovative technologies, and the strengthening of the institutional capacity of supervisory bodies. Conclusions. During wartime, state financial control must evolve into a flexible, analytically grounded, and preventive instrument capable of promptly responding to environmental changes and ensuring the rational use of every budgetary unit for the defense and post-war recovery of the country. Reforming the institutional framework, enhancing the professional qualifications of specialists, and engaging the public in control processes lay the foundation for building an effective, adaptive, and modern system of financial oversight. This comprehensive approach enables targeted use of budgetary resources, minimizes the risks of financial violations, and supports the sustainable development of the state.

Keywords: state financial control, economic security of the state, theory and methodology of control, budgetary funds, public resources, methodological principles of control, supervisory bodies, martial law.

Постановка проблеми. Державний фінансовий контроль посідає провідне місце у системі управління державними фінансами, адже саме завдяки йому забезпечується раціональне, законне та цільове використання бюджетних

ресурсів. Його основне завдання полягає у збереженні державного майна, дотриманні фінансової дисципліни та зміцненні економічної стабільності країни. Проте в умовах воєнного стану роль державного фінансового контролю суттєво посилюється, оскільки фінансові ресурси набувають ще більшої цінності, а їх розподіл повинен бути не просто ефективним, а й максимально оперативним, з урахуванням нагальних потреб оборонного сектору, гуманітарної допомоги та відновлення критично важливої інфраструктури. Разом з тим, воєнний стан створює для системи фінансового контролю низку серйозних викликів. Серед них — обмежений доступ до первинної інформації через зруйновану інфраструктуру, ризики втрати або пошкодження фінансової документації, а також неможливість проведення повноцінних ревізій і перевірок у районах, де тривають активні бойові дії. У таких умовах контрольні органи часто вимушені працювати в дистанційному або скороченому режимі, що безпосередньо впливає на якість аудиторських процедур. Крім того, значно зростає рівень корупційних ризиків. Це пояснюється тим, що під час кризових ситуацій держава змушена швидко ухвалювати фінансові рішення, спрощувати тендерні процедури, скорочувати строки погоджень і перевірок. У результаті контрольні механізми частково послаблюються, що може створювати умови для зловживань та неефективного використання бюджетних коштів. Додатковою проблемою є дефіцит кадрів у сфері державного фінансового контролю, який спричинений мобілізацією, евакуацією працівників або тимчасовим призупиненням роботи окремих установ. Це призводить до перевантаження діючого персоналу і зниження оперативності реагування на виявлені порушення.

Не менш важливим аспектом є контроль за використанням міжнародної фінансової допомоги. В умовах, коли Україна отримує значні обсяги підтримки від іноземних партнерів, постає завдання забезпечення прозорості, публічності та підзвітності у витрачанні цих коштів. Це, своєю чергою, потребує вдосконалення системи моніторингу, уніфікації звітності та дотримання

міжнародних стандартів фінансового контролю. У період воєнного стану перед системою державного фінансового контролю постає необхідність глибшого аналізу проблемних питань і пошуку ефективних шляхів їх вирішення. Це дозволить зміцнити антикорупційні механізми, підвищити довіру суспільства до органів влади та адаптувати національну систему аудиту до нових реалій воєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах динамічних соціально-економічних змін, спричинених війною, наукова спільнота приділяє значну увагу теоретико-методологічним та прикладним аспектам державного фінансового контролю. Аналіз наукових праць, свідчить про глибоке та багатоаспектне дослідження цієї проблематики.

Значна частина досліджень зосереджена на уточненні сутності та класифікації державного фінансового контролю, а також на його інституційних засадах та концептуальному оформленні. Так, Скаковська С. С. [13] систематизує концептуальні засади державного фінансового контролю, які є основою для його подальшої модернізації, підкреслюючи необхідність адаптації контрольних механізмів до сучасних економічних та управлінських вимог. Її праця наголошує на важливості глибокого теоретичного підґрунтя для забезпечення ефективної реалізації контрольних функцій та закладає методологічну базу для переходу до більш прогресивних форм фінансового нагляду.

Важливим напрямом є дослідження співвідношення між державним фінансовим контролем та аудитом. Глух М. В. та Ковалко Н. М. [8] розглядають державний фінансовий аудит як вищий різновид контролю, а у дослідженні Вербицької В. І. [6] акцентують увагу на їхньому співвідношенні. Це підкреслює еволюцію функцій контролю від простої перевірки до комплексного аудиту ефективності. Правові аспекти контролю, зокрема питання правового регулювання у сучасних умовах (Чернадчук Т. О., Жмака І. А. [14]), набули особливої гостроти. Питання ефективності державного

фінансового контролю є центральним у низці останніх публікацій. Бардаш С. В. та Свірко С. В. [5] детально розглядають підходи до оцінювання ефективності державного фінансового контролю та умови її підвищення. Бардаш С.В. [4] також розвиває праксеологічний дискурс удосконалення державного фінансового контролю, фокусуючись на практичній результативності.

Особливе місце в сучасних дослідженнях посідає роль державного фінансового контролю у контексті ширших економічних та безпекових викликів. Гавкалова Н. Л. та Табацький М. Г. [7] підкреслюють, що державний фінансовий контроль є ключовим елементом у забезпеченні економічної безпеки держави. Радіонов Ю. Д. [12] розкриває його роль в управлінні економікою. З огляду на відбудову, Шевчук О. А. з колегами [15] досліджують роль державний фінансовий контроль саме у відбудові економіки України, підкреслюючи його функцію як інструменту прозорого використання ресурсів. Крім того, Лютий І. та співавтори [9] наголошували на ролі контролю як чинника ефективного використання коштів місцевих бюджетів. Наукові джерела засвідчують комплексний підхід до дослідження державного фінансового контролю, який охоплює його теоретичні основи, інституційні та правові аспекти, а також практичні механізми модернізації та підвищення ефективності. Особлива увага приділяється інтеграції державного фінансового контролю у систему економічної безпеки та його вирішальній ролі у процесі повоєнної відбудови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених теоретичним засадам, класифікації та правовому регулюванню державного фінансового контролю, залишається недостатньо вивченим його потенціал у контексті цифрової трансформації, забезпечення економічної безпеки, ефективного використання міжнародної допомоги та взаємодії між державним і місцевим рівнями управління. Відсутність комплексного підходу до оцінювання ефективності контролю в умовах сучасних викликів обмежує його практичну результативність. Ці

напрями становлять перспективне поле для подальших досліджень, з урахуванням сучасних викликів, цифрових технологій, потреб економічної безпеки та ефективного управління публічними фінансами на всіх рівнях.

Метою дослідження є комплексне обґрунтування теоретико-методологічних та методичних засад державного фінансового контролю, визначення його стратегічної ролі у системі економічної безпеки держави та розробка адаптивних напрямів удосконалення механізмів державного фінансового контролю з урахуванням викликів та обмежень, спричинених воєнним станом та процесами повоєнної відбудови вітчизняної економіки у перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державний фінансовий контроль є невід'ємною функцією державного управління, спрямованою на забезпечення законності, доцільності та ефективності використання публічних фінансових ресурсів та майна. У контексті сучасних викликів, включаючи воєнний стан, його роль значно розширюється, перетворюючись із суто фінансової перевірки на ключовий інструмент забезпечення економічної безпеки [7].

Концептуальні засади державного фінансового контролю на сучасному етапі передбачають його еволюцію. Це яскраво простежується у відмінностях між поняттям контролю та його вищою формою — державним фінансовим аудитом. Як зазначають Вербицька В. І. з колегами та Глух М. В., Ковалко Н. М., аудит, на відміну від традиційного інспектування, сфокусований не лише на виявленні порушень законності, але й на оцінці ефективності, економності та результативності управління. Така переорієнтація є життєво необхідною, оскільки в умовах дефіциту ресурсів і потреби у відбудові держава має гарантувати, що кожна гривня використана з максимальною віддачею [6, 8, 12, 13].

Правовою основою функціонування державного фінансового контролю є Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового

контролю в Україні», а інституційну реалізацію забезпечує Державна аудиторська служба України. Цей інституційний каркас вимагає постійної адаптації та модернізації, продиктованої як внутрішніми реформами так і зовнішніми факторами, насамперед війною [1, 2, 3, 11].

Фундаментальне значення для забезпечення легітимності та результативності державного фінансового контролю мають його ключові принципи, які є відображенням суспільних вимог до управління публічними ресурсами. Серед них виділяються законність, що передбачає сувору відповідність усіх контрольних заходів нормативно-правовим актам та незалежність, що гарантує об'єктивність висновків завдяки відокремленню суб'єктів контролю від підконтрольних об'єктів. Однак, в умовах воєнного стану, домінуюче значення набувають принципи оперативності, адаптивності та прозорості. Оперативність є критичною для забезпечення швидкого реагування на фінансові потреби оборони та гуманітарного сектору, тоді як прозорість залишається наріжним каменем довіри як з боку внутрішнього суспільства, так і з боку міжнародних партнерів, чия підтримка є життєво важливою для стійкості економіки [14]. Основними принципами державного фінансового контролю в умовах воєнного стану є принципи, наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Адаптація ключових принципів державного фінансового контролю до умов воєнного стану, побудовано автором на основі [4, 7, 11, 14].

Принцип ДФК	Традиційний фокус (мирний час)	Адаптований фокус (воєнний стан)
Законність	Документальна відповідність норм і правил	Вища відповідальність за порушення Акцентна відповідності цільового використання коштів
Незалежність	Об'єктивність висновків через непередвзятість	Інституційна стійкість та захист від політичного тиску Забезпечення автономності при контролі оборонних витрат
Оперативність	Швидкість проведення контрольних процедур	Миттєве реагування та превентивність Перехід до моніторингу <i>online</i> для запобігання втратам
Прозорість	Публікація звітів та результатів перевірок	Керована прозорість (баланс між секретністю оборони та підзвітністю)

		Прозорість використання міжнародної допомоги
Адаптивність	Гнучкість у методології контролю	Швидка зміна методів залежно від безпекової ситуації (дистанційний аудит) та пріоритетів видатків

Питання ефективності державного фінансового контролю сьогодні виходить за межі простого виявлення фактів порушень. Сучасний підхід вимагає оцінки державного фінансового контролю з позицій праксеологічного дискурсу, тобто фокусу на досягненні максимальної результативності та доцільності вжитих заходів. Бардаш С. В. та Свірко С. В. слушно зауважують, що оцінювання ефективності має включати не лише кількісні показники, а й якісний ефект впливу, що виражається у запобіганні втратам, реальній економії бюджетних коштів та загальному підвищенні фінансової дисципліни. Для досягнення цієї мети ключовим є перехід до ризик-орієнтованого підходу, який дозволяє контролюючим органам зосереджувати обмежені ресурси на найбільш вразливих і ризикових сферах, забезпечуючи максимальну віддачу від кожного контрольного заходу [4, 5]. Невід'ємною складовою підвищення ефективності є модернізація системи державного фінансового контролю. Як підкреслює Петрушка О. В. модернізація має бути спрямована на інтеграцію передових світових стандартів та технологічних рішень. Вирішальну роль у цьому процесі відіграють інноваційні технології та цифровізація. Впровадження інструментів Big Data та штучного інтелекту дозволяє перейти від періодичних перевірок до постійного дистанційного моніторингу (online-контролю). Така технологічна трансформація не тільки підвищує оперативність, але й значно посилює превентивну функцію контролю, даючи змогу ідентифікувати та блокувати ризикові транзакції ще до того, як вони призведуть до незворотних фінансових втрат, що є критично важливим для забезпечення стійкого економічного розвитку [10-12].

В умовах повномасштабної війни державний фінансовий контроль трансформувався зі звичайного адміністративного механізму на стратегічний

інструмент забезпечення національної та економічної безпеки. З огляду на необхідність фінансування оборонного сектору та стрімке зростання обсягів міжнародної допомоги, державний фінансовий контроль набуває вирішального значення у запобіганні внутрішнім загрозам та мінімізації фінансових ризиків. Гавкалова Н. Л. та Табацький М. Г. слушно зазначають, що державний фінансовий контроль виступає як захисний та превентивний механізм, який має гарантувати цільове використання коштів, особливо у критично важливих секторах, таких як оборона, енергетика та гуманітарна допомога. Успішний контроль за міжнародною фінансовою підтримкою є безпосереднім чинником підтримання міжнародної довіри та стабільності зовнішнього фінансування [7].

Безпосередньою функцією державного фінансового контролю стає забезпечення прозорого та підзвітного процесу відбудови економіки. Оскільки Україна вже перейшла до фази планування та реалізації відновлювальних проєктів, роль контролю є вирішальною. Шевчук О. А. з колегами підкреслюють, що державний фінансовий контроль має слугувати гарантом ефективності інвестицій у відбудову, запобігаючи зловживанням та нецільовому використанню фінансів. Це вимагає від контролюючих органів, зокрема Державної аудиторської служби, зосередження на аудиті ефективності великих інфраструктурних проєктів, оцінюючи не лише формальну законність витрат, але й їхню доцільність, якість та соціально-економічну віддачу [12, 15].

Особлива увага має бути приділена місцевому рівню управління фінансами, оскільки територіальні громади є ключовими виконавцями програм відновлення та використання коштів на соціальні потреби. Ще у довоєнний період у публікаціях Лютого І. та співавторів наголошувалось на важливості державного фінансового контролю для ефективного використання коштів місцевих бюджетів, а в умовах відбудови ця функція стає критично важливою. Щоб забезпечити надійний нагляд за цими процесами, необхідно максимально використовувати переваги інноваційних технологій, які дозволяють здійснювати дистанційний та оперативний моніторинг фінансових потоків і мінімізувати

корупційні ризики на всіх рівнях. Таким чином, державний фінансовий контроль в умовах воєнного стану виступає як інструмент антикризового фінансового менеджменту, чий успіх безпосередньо впливає на швидкість економічного відновлення та стійкість держави [9].

Функціонування системи державного фінансового контролю в умовах воєнного стану зіткнулося з безпрецедентним комплексом системних викликів, які вимагають не лише модернізації механізмів, а й кардинальної адаптації методології контрольної діяльності. Необхідність одночасного забезпечення потреб оборони та підготовки до масштабної відбудови вітчизняної економіки супроводжуватиметься значними фінансовими ризиками, які можуть підірвати як економічну безпеку так і міжнародну довіру [7].

Однією з найбільш гострих проблем є дисбаланс між оперативністю рішень та якістю контролю. Військовий стан вимагає негайного ухвалення рішень щодо бюджетних видатків (насамперед, у сфері оборони та гуманітарних потреб), що часто призводить до спрощення тендерних процедур і, як наслідок, до зростання корупційних ризиків та неефективного використання ресурсів. Традиційні методи державного фінансового контролю є занадто повільними для реагування на таку швидкість фінансових потоків. Це створює середовище, де необхідність швидкості починає домінувати над принципом фінансової доцільності. Іншим вагомим викликом є обмеження фізичного та документального доступу. Активні бойові дії та тимчасова окупація частини територій фактично унеможливають проведення виїзних інспекцій та перевірок, що особливо критично для контролю за цільовим використанням коштів, виділених на локальне відновлення та гуманітарну допомогу. Крім того, запровадження режиму підвищеної секретності щодо військових витрат, хоча й є необхідним з міркувань національної безпеки, створює суттєві перешкоди для повноцінного аудиту з боку контролюючих органів, що вимагає вдосконалення правового регулювання у цій сфері [14, 15].

Система державного фінансового контролю також зіткнулася з кадровим дефіцитом та перевантаженням. Мобілізація кваліфікованих фахівців Державної аудиторської служби та інших контролюючих органів відбувається на тлі різкого збільшення обсягу державних видатків, які потребують нагляду. Це призводить до зниження ефективності контрольної діяльності та ускладнює перехід до новітніх аудиторських методик, незважаючи на загальний курс на модернізацію. Брак кадрового потенціалу також уповільнює впровадження аудиту ефективності, який є критично необхідним для оцінки доцільності витрат на відбудову [11, 12]. Подолання цих системних проблем вимагає впровадження адаптивних стратегій, які трансформують державний фінансовий контроль з інструменту постконтролю на механізм превентивного управління ризиками. Однією з них є прискорений технологічний перехід та цифровий аудит. Ключовим напрямом удосконалення є масштабне впровадження інноваційних технологій. Необхідно розширити використання інструментів Big Data та аналітики для здійснення дистанційного, постійного моніторингу (online-контролю) фінансових потоків. Такий підхід дозволяє виявляти ризикові транзакції в режимі реального часу, забезпечуючи максимальну оперативність та мінімізуючи необхідність фізичних перевірок у небезпечних зонах [10].

Окремим напрямом є удосконалення адаптивних механізмів державного фінансового контролю. Вітчизняна практика засвідчує, що це є критично важливим для забезпечення прозорості, ефективності та відповідності європейським стандартам управління державними фінансами. Вважаємо, що адаптивні напрями удосконалення механізмів державного фінансового контролю включають цифровізацію, ризик-орієнтований підхід, інтеграцію з міжнародними стандартами та підвищення прозорості тощо. Серед ключових напрямів, які вважаються адаптивними та перспективними для покращення вітчизняного державного фінансового контролю виокремимо наступні:

- *у напрямку цифровізації та автоматизації контролю* (впровадження інформаційних систем для моніторингу бюджетних витрат у реальному

часі; застосування технологій штучного інтелекту для аналізу фінансових ризиків та виявлення порушень; електронний документообіг між контролюючими органами та об'єктами контролю);

- *у напрямку ризик-орієнтованого підходу* (фокус на найбільш ризикові сфери бюджетного фінансування; побудова моделей оцінки ризиків для вибору об'єктів контролю; оптимізація ресурсів контролюючих органів шляхом пріоритезації перевірок);
- *у напрямку інтеграції з міжнародними стандартами* (уніфікація процедур контролю відповідно до стандартів INTOSAI та ЄС; підвищення кваліфікації персоналу через міжнародні програми навчання; співпраця з міжнародними аудиторами для обміну досвідом та практиками);
- *у напрямку підвищення прозорості та підзвітності* (публікація результатів фінансового контролю у відкритому доступі; залучення громадськості до моніторингу бюджетних витрат; розробка механізмів зворотного зв'язку між контролюючими органами та громадянами);
- *у напрямку інституційного оновлення* (реформування структури контролюючих органів для уникнення дублювання функцій; посилення незалежності внутрішнього аудиту в державних установах; створення єдиного координаційного центру для управління всіма видами фінансового контролю);
- *у напрямку освітньому та аналітичному* (підготовка аналітичних звітів для формування фінансової політики; навчання посадових осіб принципам ефективного фінансового управління; розробка методичних рекомендацій для проведення перевірок).

Наведені напрями, на нашу думку, дозволяють адаптувати систему фінансового контролю до сучасних викликів, підвищити її ефективність і забезпечити раціональне використання державних ресурсів. Зокрема, у напрямку посилення ризик-орієнтованого та гібридного аудиту удосконалення

має бути сфокусоване на праксеологічному дискурсі, тобто на практичній доцільності. Це означає перехід до гібридних перевірок, які поєднують дистанційний аналіз фінансової звітності з точковими, цільовими виїзними інспекціями лише у випадках виявлення високих ризиків. Методологія оцінювання ефективності має бути адаптована для швидкої оцінки доцільності військових та відновлювальних витрат [4, 5]. Відзначимо, що в сучасних умовах державного фінансового контролю особливої актуальності і надалі набуватиме посилення ризик-орієнтованого та гібридного аудиту, що відповідає принципам праксеологічного підходу — орієнтації на практичну доцільність і результативність. Такий підхід передбачає трансформацію традиційних контрольних процедур у гібридні перевірки, де дистанційний аналіз фінансової звітності слугує первинним фільтром, а виїзні інспекції застосовуються лише за наявності обґрунтованих ризиків. Це дозволяє оптимізувати ресурси контролюючих органів і зосередити увагу на найбільш критичних ділянках фінансових потоків. Водночас методологія оцінювання ефективності має бути гнучкою та адаптивною, здатною оперативно реагувати на виклики, пов'язані з військовими та відновлювальними витратами, забезпечуючи обґрунтованість і прозорість бюджетних рішень. Важливо забезпечити керовану прозорість звітності. Тут надважливо знайти баланс між вимогами державної таємниці та публічною підзвітністю. Це передбачає розробку чітких протоколів оприлюднення фінансової інформації (наприклад, агрегованих даних про закупівлі) у сферах, які безпосередньо не стосуються військових операцій, але фінансуються з бюджету, зокрема, у сфері відбудови.

Узагальнюючи, відзначимо, що адаптація державного фінансового контролю до умов воєнного часу в Україні вимагає переосмислення його теоретико-методологічних та методичних засад. У центрі цього процесу має бути концепція гнучкого, ризик-орієнтованого управління публічними фінансами, що враховує надзвичайні обставини, обмеженість ресурсів і необхідність оперативного реагування. Теоретико-методологічна база повинна

спиратися на принципи праксеології, системного підходу та адаптивного управління, що дозволяє забезпечити ефективність контролю в умовах високої невизначеності та динамічних змін.

Методичні засади мають бути спрямовані на впровадження гібридних форм контролю, які поєднують дистанційний моніторинг, аналіз ризиків і точкові виїзні перевірки у випадках виявлення критичних відхилень. Особливу увагу слід приділяти розробці методик оцінювання ефективності використання бюджетних коштів, зокрема у сферах оборони, гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури. Ці методики повинні бути простими у застосуванні, швидкими в реалізації та здатними враховувати як кількісні, так і якісні показники результативності. Крім того, важливо забезпечити інтеграцію цифрових інструментів у систему фінансового контролю, що дозволить підвищити прозорість, зменшити корупційні ризики та забезпечити оперативний доступ до релевантної інформації. У воєнний час особливої ваги набуває питання довіри до контролюючих органів, тому методичні підходи мають також включати етичні стандарти, комунікаційні стратегії та механізми зворотного зв'язку з громадськістю. Таким чином, адаптація фінансового контролю — це не лише технічне завдання, а й стратегічний інструмент зміцнення державного управління в умовах війни.

Висновки. Таким чином, у воєнний період державний фінансовий контроль повинен стати гнучким, інтелектуальним та превентивним механізмом, здатним швидко адаптуватися до мінливого середовища, гарантуючи ефективність використання кожного фінансового ресурсу для захисту та відновлення України. Адаптивні напрями удосконалення механізмів державного фінансового контролю є ключовими для забезпечення ефективного управління державними фінансами в умовах динамічного соціально-економічного середовища. Впровадження цифрових технологій, ризик-орієнтованого підходу, міжнародних стандартів та прозорих процедур дозволяє не лише підвищити якість контролю, а й зміцнити довіру громадськості до

державних інституцій. Інституційне оновлення, професійна підготовка кадрів та активна участь громадян у процесах контролю створюють передумови для формування сучасної, гнучкої та результативної системи фінансового нагляду. Такий підхід сприяє раціональному використанню бюджетних коштів, запобіганню фінансовим порушенням і забезпеченню сталого розвитку держави.

Список використаних джерел

1. Закон «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» : Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII (в редакції від 15.11.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 20.09.2025).

2. Державна аудиторська служба України. Офіційний вебсайт. URL: <https://dasu.gov.ua/> (дата звернення: 20.09.2025).

3. Кабінет Міністрів України. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : Постанова від 03.02.2016 № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.09.2025)

4. Бардаш С. Удосконалення державного фінансового контролю: праксеологічний дискурс. *Облік і фінанси*. 2022. № 3. С. 38–45. DOI: 10.33146/2307-9878-2022-3(97)-38-45

5. Бардаш С. В., Свірко С. В. Ефективність державного фінансового контролю: підходи до оцінювання та умови підвищення. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу*. 2024. № 2. С. 3–11. DOI: 10.26642/pbo-2024-2(58)-3-11

6. Вербицька В. І., Болдовська К. П., Мошківський В. В., Бредіхін В. М. Співвідношення понять державного фінансового контролю та аудиту. *Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки*. 2023. № 2. С. 34–38. DOI: 10.33042/2522-1809-2023-2-176-34-38

7. Гавкалова Н. Л., Табацький М. Г. Роль державного фінансового контролю у забезпеченні економічної безпеки держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління.* 2023. № 2. С. 13–23. DOI: 10.52363/2414-5866-2023-2-2
8. Глух М. В., Ковалко Н. М. Державний фінансовий аудит як різновид фінансового контролю. *Актуальні проблеми правознавства.* 2022. № 1. С. 25–31. DOI: 10.35774/app2022.01.025
9. Лютий І., Карпич А., Зубченко В. Державний фінансовий контроль як чинник ефективного використання коштів місцевих бюджетів. *Світ фінансів.* 2021. № 4. С. 53–62. DOI: 10.35774/sf2021.04.053
10. Міщенко Д. А., Міщенко Л. О. Інноваційні технології у процесі реформування державного фінансового контролю в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2023. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2023_11_6 (дата звернення: 20.09.2025). DOI: 10.32702/2307-2156.2023.11.4
11. Петрушка О. В. Модернізація системи державного фінансового контролю в Україні. *Економіка. Фінанси. Право.* 2022. № 10. С. 16–18. DOI: 10.37634/efp.2022.10.4
12. Радіонов Ю. Д. Роль державного фінансового контролю (аудиту) в управлінні економікою. *Економіка України.* 2024. № 8. С. 29–50. DOI: 10.15407/economyukr.2024.08.029
13. Скаковська С. С. Концептуальні засади державного фінансового контролю на сучасному етапі. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки.* 2023. № 4. С. 353–363. DOI: 10.31713/ve4202331
14. Чернадчук Т. О., Жмака І. А. Окремі питання правового регулювання державного фінансового контролю у сучасних реаліях України. *Приватне та публічне право.* 2023. № 3. С. 76–83. DOI: 10.32782/2663-5666.2023.3.13

15. Шевчук О. А., Шевчук О. В., Риженкова К. В., Чмерук М. О., Мещеряков М. О. Роль державного фінансового контролю у відбудові економіки України. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_5_24 (дата звернення: 20.09.2025). DOI: 10.32702/2307-2105.2024.5.22